

Віктор ПЛАХУТА,

методист відділу координації професійного розвитку керівників закладів та співпраці з методичними службами комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ЗАХИСТ УКРАЇНИ» У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В умовах повномасштабної збройної агресії росії проти України, яка триває вже понад три роки, та безпрецедентного героїчного опору українського народу, що мужньо відстоює свою незалежність, суверенітет і територіальну цілісність, кардинально зростає роль і відповідальність кожного громадянина за долю Вітчизни. Конституція України визначає захист Вітчизни обов'язком громадян України, найважливішою функцією держави. Безпека людини, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Як визначено в Конституції України (ст. 17, 65) – захист суверенітету і територіальної цілісності України є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу.

У складних реаліях нашого сьогодення життєво необхідно є всебічна підготовка молодого покоління до оборони країни, формування у нього глибоких патріотичних переконань, національної свідомості, психологічної стійкості та практичних навичок, необхідних для виживання та дій в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій. А в системі української освіти навчальний предмет "Захист України" набуває сьогодня особливого, стратегічного значення. Він покликаний стати ключовим елементом у підготовці свідомих, відповідальних громадян, здатних захистити себе, своїх близьких та свою державу.

Реформування загальної середньої освіти передбачає модернізацію змісту освіти, що має ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно орієнтованому підходах до навчання, а найголовніше – орієнтуватися на здобуття учнями умінь і навичок, необхідних сучасній людині для успішної самореалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності.

Організація освітнього процесу на уроках з навчального предмета «Захист України» у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про національну безпеку України» та «Про основи національного спротиву», Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25.03.2021 № 121/2021, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392.

На замітку! Звертаємо вашу увагу, що на сьогоднішній день іде розробка нових нормативно-правових документів із організації початкової загальної середньої освіти.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» **початкова загальношкільська підготовка громадян** України здійснюється з метою формування у громадян первинних загальношкільських знань і спеціальних компетентностей щодо оборонної свідомості, ознайомлення громадян з місцем і роллю громадянина у зв'язку з усвідомленням

свого конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Початкова загальношкільська підготовка реалізується на третьому рівні повної загальної середньої освіти та проводиться в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні повної загальної середньої освіти, шляхом викладання навчального предмета "Захист України" та здійснення заходів, спрямованих на військово-патріотичне виховання.

Суттєвою загальною рисою програми, що відповідає сучасним тенденціям в освіті, є надання вчителю значно більшої свободи в питаннях планування освітнього процесу. Вибір форм, методів та засобів навчання, зокрема і підручників, розподіл кількості годин, що відводяться на вивчення розділів та окремих тем (це стосується як порядку вивчення модулів, так і розподілу часу на їх вивчення), учитель здійснює самостійно.

Модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Захист України» для 10-11 класів, спрямована на реалізацію вказаної мети, визначає орієнтовну послідовність досягнення визначених основних очікуваних результатів навчання з соціальної і здоров'я збережувальної, інформатичної, природничої, технологічної освітньої галузі тощо, орієнтовний зміст та види навчальної діяльності учнів і учениць, що спрямовані на розвиток та формування ключових компетентностей як вимоги Державного стандарту профільної середньої освіти.

Метою соціальної і здоров'я збережувальної освітньої галузі є розвиток особистості здобувача та здобувачки освіти, які здатні до гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, самоусвідомлення, самозарядності, піклування про безпеку й здоров'я особисті та інших, підприємливості й професійної зорієнтованості спрямованих на забезпечення власного й суспільного добробуту, виявлення готовності діяти в інтересах національної безпеки й готовності на захист національних інтересів та територіальної цілісності України.

Рекомендується на викладання предмета «Захист України» виділяти **2 години на тиждень**.

Навчання здійснюється за модельною навчальною програмою «Захист України. Інтегрований курс. 10-11 клас» (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України, наказ МОН від 08.08.2024 року № 1116).

Військово-патріотичне виховання визначено складовою національно-патріотичного виховання, що в часи воєнної загрози стає пріоритетом національно-патріотичного виховання. Військово-патріотичне виховання орієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Української держави, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливого виду державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний

забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у старшокласників повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також військово-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013-2014 років, Героїв Небесної Сотні, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, учасників антитерористичної операції 2014-2018 років та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях 2018-2022 років, повномасштабної російсько-української війни.

Під час викладання навчального предмета «Захист України», крім загальних підходів і принципів (науковості, доступності, достовірності, наочності тощо), потрібно враховувати те, що молода людина 16-17 років (допризовного віку) отримує перше системне враження про Збройні сили України (інші сили оборони) і в цілому про сучасну проблематику оборони нашої держави та основи національної безпеки. Тому варто акцентувати увагу саме на *практичній привабливості предмета (до 80%)*, а не на виконанні письмових (контрольних, самостійних) робіт, перерахуванні підручника, заучуванні нормативно-правових актів, військових та медичних понять і визначень.

Рекомендується систематично інформувати здобувачів освіти про актуальні військові новини та новини оборонного сектору. Пропонується використовувати технології перевернутого навчання з відслідковування достовірності інформації.

Для стимулювання пізнавальної активності учнів, їх дієвої самостійної діяльності під час уроків бажано використовувати роботу в групах, подібних до військових формувань, підрозділів (двійки, трійки, відділення тощо), розширювати діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії, які максимально наближають навчальний процес до реального життя та забезпечують практичну спрямованість навчання. Для цього потрібно застосовувати:

- вправи і завдання до них, що створюють передумови для співпраці, активної участі учнів у процесі навчання;
- завдання, що спонукають до діалогу, висловлюванню власних думок, міркувань, позицій, способів розв'язання проблеми;
- завдання творчого характеру, при розв'язанні яких учні виявляють ініціативу, самостійність, мають право вибору та власної аргументації;
- завдання, що спонукають до обміну думками, враженнями, включають спеціально сконструйовані ситуації вибору та моделювання життєвих ситуацій.

Сучасні виклики сприяли трансформації освітнього процесу та формуванню нових освітніх концепцій, серед яких ключовою є концепція навчання протягом усього життя. Все більше значення надається самостійній роботі, рівноправним відносинам між педагогом і учнем. Особливої актуальності ці зміни набули у зв'язку з необхідністю застосування дистанційного навчання, досвід якого варто використовувати в перспективі.

Обов'язкова форма одягу для вчителя та рекомендована для здобувачів освіти під час проведення занять з предмета «Захист України» – військова (форма військових формувань України без знаків розрізнення військовослужбовців Збройних Сил України або інших

військових формувань, утворених відповідно до законів України, особами, які не мають на це права).

Рекомендовано нашивки (шеvronи, патчі) «Захист України» та закладу освіти.

На посаду вчителя предмета «Захист України» призначають випускників вищих педагогічних закладів освіти зі спеціальністю вчителя предмета «Захист України», а також – офіцерів запасу, резерву, у відставці які мають військову, педагогічну або іншу вищу освіту і спроможні якісно проводити заняття.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформаційні ресурси:
2. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України URL : <http://www.mon.gov.ua>.
3. Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України URL : <http://www.mil.gov.ua>.
4. Сайт газети «Народна армія» URL : <http://www.na.mil.gov.ua/>
5. Сайт журналу «Військо України» URL : <http://viysko.com.ua/>
6. Сайт науково-теоретичного та науково-практичного журналу «Наука і оборона» URL : <http://www.nio.mil.gov.ua>.
7. Сайт Державної служби з надзвичайних ситуацій України URL : <http://www.mns.gov.ua>.
8. Сайт Товариства сприяння обороні України URL : <http://tsou.org.ua>.
9. Сайт Товариства Червоного Хреста України URL : <http://www.redcross.org.ua>.
10. Сторінка «Захист України-Початкова загальновійськова підготовка-Черкащина» в ФБ https://www.facebook.com/groups/1296411550865965?locale=uk_UA

Корисні інтернет-посилання:

1. Брусний С. Брати по духу і зброї. Про дружбу козаків і татар URL : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/03/15/31684/>
2. Громенко С. Як козаки з кримськими татарами від турків Крим боронили URL : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/08/15/144019/>
3. Солодько П. Берестечко. Екскурсія музеєм "Козацькі могили" [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / П.Солодько. – 10.07.2011. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/07/10/45334/>
4. Українське козацтво у XX-XXI сторіччі [Електронний ресурс. Інформаційний портал]. – Режим доступу: <http://vijsko.milua.org/i3.htm>
5. Хундерт З. Запорожці як фактор політичної боротьби в Речі Посполитій [Електронний ресурс] // Історична правда [сайт] / З.Хундерт. – 23.12.2013. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/12/23/140453/>
6. Черкас Б. Козаки на Балтиці. Як запорозькі "чайки" воювали проти шведів URL : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/10/10/137416/>;
7. Чухліб Т. Українці, які не дали туркам захопити Європу. Три неспрохи долі URL : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/01/17/108588/>
8. Стисла історія Лєгіону Українських Січових URL : <http://ycc.milua.org/history.html>
9. Мілітарна Україна URL : <http://forum.milua.org/viewforum.php?f=2>
10. Холодний Яр URL : <http://unknownwar.info/>
11. ОУН-УПА: Легенда спротиву URL : <http://oun-upa.gal>
12. Пагіря О. Нескорені. Чому українські повстанці не стали нацистськими та советськими колаборантами URL : <http://tyzhden.ua/History/62077>
13. Патриляк І. Українські націоналісти проти гітлерівської Німеччини. Рух Опору URL : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2014/05/8/142834/>
14. Патриляк І. УПА була більш "робітничо-селянською", ніж радянські партизани URL : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2011/10/14/59049/>